

DOOR FRANS VERHAGEN • 10 FEB 18

Onder veteranen

Ruim veertig jaar na dato is de Vietnam-oorlog deel geworden van de Amerikaanse samenleving meent Amerika-kenner Frans Verhagen.

De beroemde foto van Hubert van Es van het vertrek van de Amerikanen uit Saigon, in 1975; rechts: Amerikaanse soldaten op patrouille in 1965.

De winnende World Press Photo van 1973 van Nick Ut, met de 9-jarige Kim Phuc na een napalmaanval in 1972 Foto: Nick Ut/Hollandse Hoogte

Het had me niet moeten verrassen. Vijftig jaar na het Tet-offensief is de oorlog in Vietnam, die in 1968 zijn onafwendbare neergang inzette, nadrukkelijk aanwezig in het Amerikaanse dagelijks leven. De tiendelige documentaire van Ken Burns, die Amerika afgelopen najaar bezighield, gaf context bij de beelden die we

allemaal op ons netvlies hebben. Het naakte meisje dat wegrent van een aanval met napalm, de executie van een Vietcong-soldaat door de commissaris van politie van Saigon, de gewonde soldaten, brandende dorpen. Vietnam beperkt zich niet tot Vietnam. Een van de mooiste boeken die ik onlangs las, was *De sympathisant*, van Viet Thanh Ngu-yen, een roman over het verband tussen de oorlog en de Vietnamezen die in Amerika terechtkwamen.

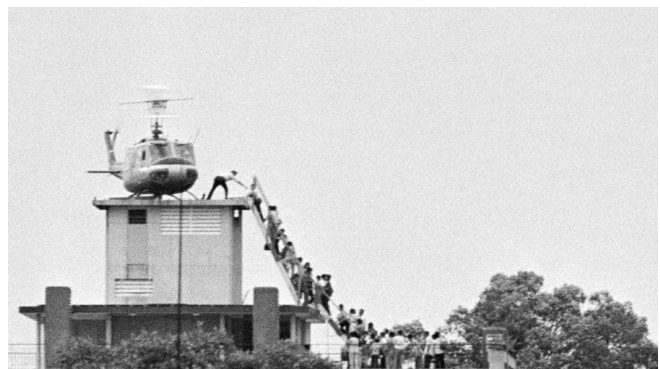
Inmiddels is Vietnam deel geworden van de Amerikaanse samenleving, de oorlog tenminste. Op een subtiele manier, want veel Amerikanen zijn te jong om er zich iets van te herinneren. Maar het is geen toeval dat het Vietnam Memorial op de Mall in Washington het populairste monument is van het land. ‘Populair’ is een misplaatst woord in deze context, het monument is het meest bezochte.

Dat was ooit anders. In eerste instantie was er weinig waardering voor Vietnam-veteranen. Amerikanen werden liever niet herinnerd aan de verloren oorlog, veteranen kregen het gevoel dat Amerika’s blamage hun verweten werd. Hun problemen met verslaving, trauma’s en nachtmerries werden nauwelijks onderkend. De politiek probeerde zo snel mogelijk te vergeten of verkondigde, onder leiding van Ronald Reagan, dat als de militairen maar hun gang hadden kunnen gaan deze eervolle oorlog zeker gewonnen had kunnen worden.

Tijdens mijn eerste trektocht door Amerika, in de zomer van 1981, toen je nog kon liften, kwam ik diep in het regenwoud van Olympic National Park, in het uiterste noordwesten van Amerika, zo’n Vietnam-veteraan tegen. Hij kampeerde met zijn zoon bij een ‘lean-to’, een halfopen hut, en nodigde me uit de avond met hen door te brengen. Af en toe, vertelde hij, moest hij eruit. Dan kon hij niet meer zijn gewone dagelijkse leven volhouden en trok hij zo de bossen in. Hij vertelde me kanten van Vietnam die ik niet kende.

De geur van napalm

Anderhalf jaar later was ik als journalist in Washington DC toen het Vietnam-monument werd geopend. Het is een controversieel monument, je moet het gezien hebben om het op waarde te schatten. De symboliek is eenvoudig maar ongelooflijk sterk: een zwarte

De beroemde foto van Hubert van Es van het vertrek van de Amerikanen uit Saigon, in 1975

scheur in de gewijde aarde van de Mall, het domein van Washington, Jefferson en Lincoln. Een winkelhaak in het groene gras van het dagelijks leven. In die scheur een V-vormige muur van zwarte marmeren platen, vanaf grasniveau tot drie meter diep op het laagste punt. In de platen zijn de namen gebeiteld van de ruim 59.000 Amerikaanse doden die in de oorlog sneuvelden. Je daalt als het ware af in de herinnering aan die oorlog, omringd door de mensen die er de ultieme prijs voor betaalden. Op het diepste punt sta je, zoals dat hoort op een plek van herinnering, buiten de normale wereld. Washington bestaat even niet. De platen spiegelen, zodat deze doden staan tussen jou en jezelf. Ze zijn deel van jou. Ik blijf het een fabelachtig mooi monument vinden, ontworpen door de toen 23-jarige student Maya Lin.

De opening was emotioneel. Zeven jaar na de Amerikaanse aftocht van het dak van de ambassade in Saigon, was dit de eerste keer dat de soldaten

“Chop, chop, chop’ was de soundtrack van Vietnam: het geluid van helikopters’

die in Vietnam hadden gevochten een optocht kregen, een eerbetoon. Ik bracht een middag door in een bioscoop, omringd door veteranen, kijkend naar Apocalypse Now. Iedere oorlog heeft zijn geluid, de Tweede Wereldoorlog heeft ratelende rupsbanden, Vietnam helikopters. ‘Chop, chop, chop’ was de soundtrack van Vietnam. Daar komen ze over de horizon, Wagners Die Walküre knalt uit de luidsprekers. Raketten worden gelanceerd. Vuurballen rollen door het dorpje aan de rivier, lichamen vliegen in het rond. Kolonel Kilgore landt bij het gebombardeerde dorp. ‘Ah, ik ben dol op de geur van napalm in de ochtend’, roept hij. ‘Het ruikt als ... overwinning.’

Seksverstorven soldaten

Apocalypse Now is de definitieve film over de oorlog die Amerika verscheurde, misschien wel de definitieve film over oorlog in het algemeen. De spanning in de zaal was te snijden. Verderop in de film kwam die tot ontlading: de jongen op de patrouilleboot gaat door het lint en besproeit een boot vol onschuldige boertjes met kogels; Playboy Bunny’s duiken op, midden in de rimboe, voor een show van R&R, Rest & Recreation, terwijl de seksverstorven soldaten op afstand worden gehouden door de militaire politie; Marlon Brando die vanaf zijn donkere troon in het hart van de duisternis voor zich uit mompelt: ‘The horror. The horror.’ Om me heen verschilden de reacties. Van bedrukte stilte tot ‘Right on, man’ en ‘Shit, that was how it was’.

De mate waarin Vietnam voor iemand van mijn generatie, tiener in de jaren zestig, een vormende ervaring werd, wordt me steeds duidelijker. De muziek van deze jaren is ermee verbonden, de beelden, zowel de horror als de demonstraties. De eruit voortkomende verdeeldheid in de Amerikaanse samenleving, aangejaagd door Richard Nixon en later door Ronald Reagan, was blijvend. Als de jaren zestig, zoals ik denk, het bepalende decennium waren in de moderne geschiedenis van Amerika, het decennium dat alles kantelde, dan kampen we nu met de naweeën ervan. Zowel Donald Trump als Hillary Clinton en Bernie Sanders ondergingen hun vormende ervaring in die jaren. Als er wantrouwen bestaat tegenover deskundigen, dan is dat in niet geringe mate een product van het gebrekkig beoordelingsvermogen van de Best and the Brightest, zoals de journalist David Halberstam de slimme adviseurs rondom John F. Kennedy en Lyndon Johnson beschreef, die het land in deze afgrond stortten.

Vietnam heeft niet alleen Apocalypse

Now opgeleverd, maar ook beeldende, beklemmende en onthutsende literatuur. Veteranen schreven imponerende boeken. Een van de hoogtepunten is Matterhorn, van voormalig marinier Karl Marlantes, over de volstrekt nutteloze verovering van een heuveltop. De drugs, muziek, het bloed, de zinloosheid werden journalistiek nergens beter verwoord

dan in Michael Herr's Dispatches, dat we indertijd als feuilleton lazen in Rolling Stone en dat nu geldt als een klassieker van New Journalism. Vietnam en de jaren zestig vallen samen, zoals ook de burgerrechten en de moorden op de Kennedy's en die op Martin Luther King dat doen, de knuppelpartijen in Chicago, de brandende binnensteden. Wat voor een andere generatie de Tweede Wereldoorlog was, is voor onze generatie Vietnam, minus de geruststellende zekerheid dat het allemaal voor een goede zaak was.

Steeds als ik in Washington ben, ga ik langs bij het monument. En iedere keer weer ben ik onder de indruk. De veteranen die er rondhangen en hun verhalen

Amerikaanse soldaten op patrouille in 1965. foto: Terence Spencer Hollandse Hoogte / Camera Press Ltd

vertellen zijn ouder, grijzer, het boek met namen is beduimeld. Maar de muur is en blijft hun ding: 'Man, it tells the story' zoals een van hen zei. Een verhaal over de Amerikaanse samenleving en over de oorlog die haar spleet. Van alle monumenten op de Mall blijft het Vietnam Memorial het mooiste, het indrukwekkendste, het beklemmendste. En als teken dat de oorlog integraal deel is geworden van de Amerikaanse samenleving, nu dus ook het populairste.

Altijd onder veteranen

Zo is ruim veertig jaar na de beschamende aftocht van het dak van de ambassade in Saigon, op 30 april 1975, Vietnam een 'normaal' deel geworden van de Amerikaanse samenleving. Het debat over de schuldvraag is gestopt. De banden met Vietnam zijn hersteld. De veteranen die in de politiek zijn gegaan, hebben hun politieke kruik verschoten: John Kerry in 2004, John McCain in 2008. Het waren de dienstplichtontduikers die president werden: Clinton, Bush, Trump.

Nu

horen we over de getraumatiseerde veteranen van Irak en Afghanistan. Ze zijn met velen want de overlevingskansen voor een soldaat zijn stukken groter dan in Vietnam. Maar omdat deze oorlogen altijd impopulair waren en omdat ze vanwege het beroepsleger nauwelijks resoneerden in de samenleving, zijn deze veteranen een ondergewaardeerde groep. Ze hebben nooit een optocht gehad, nooit een monument. Maar ook deze veteranen laten een stempel achter op de Amerikaanse samenleving. Veel beschadigde mensen. Minder maatschappelijke controverse. Evenveel pijn. In Amerika ben je altijd wel onder veteranen. Het is een hoge prijs voor het zijn van een wereldmacht.

In 1980 werd een ontwerpwedstrijd uitgeschreven voor een monument ter herdenking van de oorlog in Vietnam, te plaatsen in Washington DC. Uit de ruim 1400 ontwerpen werd gekozen voor dat van Maya Lin, een 23 jaar oude student architectuur aan Yale University. Maya Lin heeft inmiddels een glanzende carrière achter de rug. AP

Meest gelezen

AkzoNobel verkoopt chemietak aan Amerikaanse Carlyle

Zorgpremies gaan fors omhoog nu buffers leeg raken

OM: KPMG'ers verhulden smeergeld Ballast met schaduw dossier
